

LITERATURA

Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum

Vzdělání není pouhým nashromážděním jednotlivých vědomostí, jako není těstem mouka, voda, sůl, kvasnice atd. dohromady naházené.

T. G. Masaryk

Úvodní poznámka redakce. Myšlenky dále uvedené knihy [1] mají širší platnost, ale při jejich čtení si představujte např. výuku matematiky. V našich školách je cílem dalšího rozšiřování a zintenzivňování využívání ICT ve výuce zvýšení její efektivity a přitažlivosti. Ale poslechněme, co říká o ICT „druhá strana“: *Digitální média způsobují závislost, poškozují paměť, berou duševní práci a pro potřeby vzdělávání jsou tedy naprosto nevhodná.* Redakce MFI považuje za užitečné seznámit čtenáře s argumenty tohoto tvrzení.

Digitální média (počítače, smartphony, herní konzole, notebooky a v neposlední řadě i televize) jsou již trvalou součástí naší kultury. Zvyšují nám výkonnost práce, usnadňují život a představují velký zábavný faktor. Náš moderní svět – od zásobování, přes mobilitu a veřejnou správu až po zdravotnictví – by se bez digitálního zpracovávání informací zhroutil. Nemůže nám tedy jít o to, abychom média porazili nebo dokonce odstranili. Ale současně také víme jedno: digitální média nás zbavují vykonávání mnohé duševní práce, mají vysoký závislostní potenciál a v dlouhodobém horizontu poškozují tělo a především mysl, škodí lidskému organizmu.

To, co jsme dříve prováděli jednoduše pomocí vlastního rozumu, nyní obstarává vyspělá technika. Jakmile však přestaneme vyvíjet duševní úsilí, ochabuje nám paměť. Nervové spoje v mozku odumírají, ty nové nepřezijí, proto jich není

třeba. U dětí a mladistvých vinou digitálních médií dramaticky klesá schopnost učení a výsledkem jsou poruchy pozornosti a čtení, úzkost a otupělost, poruchy spánku a deprese, nadváha, sklony k násilí a celkový úpadek společnosti. Vzniká začarovaný kruh sestávající ze ztráty sebekontroly, postupného duševního i tělesného úpadku, sociálního sestupu, osamění a stresu; snižuje se kvalita života a dochází až k digitální demenci.

Počítače zpracovávají informace, stejně jako učící se lidé. Z toho se mylně vyvozuje, že jsou ideálními učebními pomůckami. Právě proto, že nám digitální média usnadňují duševní práci, nehodí se ve školní výuce ke zvyšování kvality vzdělávání. Přeneseme-li intelektuální práci na digitální média, pak už ji nevykonává náš mozek. Kdo podporuje jejich plošné zavádění do škol, ten by měl nejprve podat důkaz o jejich pozitivních účincích. Takový dostatečný důkaz však neexistuje, naopak četné studie dokládají, že moderní informační technika výuku ve školách, počínaje mateřskými a konče vysokými, vede k povrchnějšímu myšlení, rozptyluje pozornost a navíc má různé nežádoucí vedlejší účinky, sahající od pouhé poruchoвости až po dětskou pornografii a násilí.

Mezinárodní šetření PISA, které shrnulo údaje od více než 300 000 patnáctiletých žáků, ukazuje, že ti, *kteří nejvíce využívali ve škole osobní počítač, mají také v průměru ty nejhorší školní výsledky.* A protože tradiční školský systém zatím nedokáže změřit rozvoj nových dovedností v oblasti informatiky, je podle zmíněného šetření informační „překlikávání“, k němuž digitální technologie vedou, nejvýznamnějším faktorem pro ztrátu schopnosti dlouhodobého soustředění.

To vše s sebou nese nezměrné nebezpečí, říká jeden z nejvýznamnějších německých badatelů v oblasti neuroevdy, vedoucí univerzitní psychiatrické kliniky v Ulmu a hostující profesor na Harvardu *Manfred Spitzer*. Má již na kontě řadu

vydaných knih (Učení: Výzkum mozku a škola života; Pozor, obrazovka! Elektronická média, vývoj mozku, zdraví a společnost; Mentální síla), především však titul *Digitální demence*, který při svém prvním vydání v Mnichově v roce 2012 vzbudil v Německu i anglosaském světě mimořádný ohlas a často rozporné reakce jak mezi rodiči a pedagogy, tak i mezi odbornou veřejností. „Digitální demence – takový nesmysl!“ reagovali kritici, ačkoliv si během okamžiku mohli vygooglovat na internetu asi 8 tisíc německých a 38 tisíc anglických odkazů. Jen v Německu se prodalo 200 000 výtisků tohoto bestselleru a práva na vydání byla prodána zatím do devíti zemí, mezi které patří také Česká republika (v pohotovém překladu Františka Ryčla).

Profesor Spitzer patří mezi ty autory populárně naučné literatury, kteří mají vřadnou schopnost zprostředkovávat čtenářům vědecké výsledky zábavnou a názornou formou. Po několikastránkovém úvodu s názvem „Ohlupuje nás Google?“ předkládá a obhajuje v následujících 14 kapitolách základní tézi: Počítače k lepšímu vzdělání mladých lidí vůbec nepomáhají, nýbrž jim v něm dokonce překážejí nebo v nejlepším případě na něj nemají žádný vliv. Internet je plný negativních sociálních kontaktů, sahajících od předstírání, že jste někdo jiný, přes podvádění až k závažné kriminalitě. Lže se, šikánuje, okrádá, vyvolává se agresivita, štve

se a hanobí. Koho pak udivuje, že sociální sítě způsobují u mladých uživatelů především osamělost, deprese a nedostatky sebeovládání. To samozřejmě vyvolává otázku, proč se nikdo tomu každodennímu ohlupování nebrání? Autor je přesvědčen, že odpověď je celkem prostá. Existuje mnoho lidí, kteří digitálními produkty vydělávají spoustu peněz a kterým je osud druhých, včetně dětí, zcela lhostejný. Lze to srovnat s výrobcí a obchodníky ze zbraněmi či producenty prokazatelně smrtících tabákových výrobků, využívajících všech možností masového působení reklamy na chování spotřebitelů. A právě tak si počínají i velké concerny ovládající trh s digitálními médii; Intel, Apple, Google a další globálně působící společnosti potřebují vydělávat a proto lobbují, podobně jako před časem lobby kuřácké. Překrucují fakta, zamlžují a zatemňují. A dokud se nikdo nevzrušuje, nic se nestane. Za velice povážlivý považuje profesor Spitzer fakt, že zřejmě dokonce ani učitelé nepochopili, co vlastně znamená učit se – osvojovat si vědomosti samostatně, kriticky je ověřovat, zvažovat, ověřovat prameny, skládat jednotlivé dílky do smysluplného celku (viz úvodní citát T. G. Masaryka).

Co tedy lze dělat a jak knihu využít? Začít se dá tím, že problém nebezpečí digitální demence vezme na vědomí více lidí, pro které jsou v publikaci nastíněné konkrétní návrhy, co mohou v této situaci udělat, jednak sami pro sebe, jednak pro svoje děti a všechny ostatní spoluobčany. Vytvoří se také u nás, podobně jako v jiných zemích, vlna kritiky autora a jeho knihy? I to však znamená první krok k nutným změnám a omezením v tomto konzumním způsobu života bez nutnosti vykonávat v něm duševní práci.

Literatura

- [1] *Spitzer, M.*: Digitální demence/Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum. Vyd. Host, Brno, 2014.

Pojednání o obsahu knihy připravil Bohumil Tesařík